

გაიტანეთ გრენლანდია!

1983 წელს რეჟისორმა ელდარ შენგელაიამ გადაიღო არაჩვეულებრივი კინოფილმი „ცისფერი მთები ანუ დაუჯერებელი ამბავი.“ ფილმი ეფუძნება რეზო ქეიშვილის ამავე სათაურის მქონე ნაწარმოებს. ფილმმა მიიღო უამრავი ჯილდო. 2014 წელს ფილმი აჩვენეს კანის კინოფესტივალზე, როგორც მსოფლიო კინემატოგრაფიის შედეგად.

„ცისფერ მთებში“ ნაჩვენებია აბსურდული რეალობა, გაურკვეველი დანესებულება, სადაც დრო არ მიედინება და ყველაფერი გაყინულია. არავინ კითხულობს სოსოს „ცისფერ მთებს“, არ გააქვთ „გრენლანდიის“ პეიზაჟი, გივის სამუშაო ოთახი ყოველთვის დაკეტილია, მურვანიძე ხელს არ აწერს საბუთებს, და ყველაფერი წრეზე ტრიალებს.

„ცისფერი მთები ანუ დაუჯერებელი ამბავი“ შედეგურია. ყოველი ნახვისას ამ ფილმში შეიძლება ახალ-ახალი დეტალის აღმოჩენა. ამ ბლოგშიც ასეთ დეტალებზე გვექნება საუბარი.

როგორც ამბობს ფილმში ბატონი ვასო (ომამდე ტანკისტი რომ იყო), „დღეს ჩვენ განვიხილავთ „ცისფერ მთებს.“ დავამატებ, რომ „ცისფერ მთებს“ განვიხილავთ საავტორო სამართლებრივი კუთხით.

„ცისფერ მთებში“ სოსო ურიგებს გაურკვეველი დანესებულების თანამშრომლებს თავისი ნაწარმოების ხელნაწერებს. მას არავინ კითხულობს, გადასცემენ სხვებს, ტოვებენ სესხბანკ-

ში, უკვალოდ კარგავენ, და ასე ხდება დაუსრულებლად. სოსო კი იქცევა ისე, როგორც არ უნდა მოიქცეს გამოუქვეყნებელი ნაწარმოების ავტორი. კერძოდ, ის აკონინებს ხელნაწერის ახალ ეგზემპლარებს და კვლავ არიგებს.

საქართველოს კანონმდებლობით, საავტორო უფლება ნაწარმოებზე წარმოიშობა მისი შექმნის მომენტიდან. ნაწარმოები კი შექმნილად ითვლება, როდესაც იგი გამოხატულია რაიმე ობიექტური ფორმით, რაც მისი აღქმისა და რეპროდუცირების საშუალებას იძლევა. სოსოს ნაწარმოები შექმნილია და არსებობს ობიექტური (ხელნაწერის) ფორმით. შესაბამისად, სოსოს აქვს საავტორო უფლება თავის ნაწარმოებზე.

საავტორო სამართლის თავისებურებაა, რომ საავტორო უფლების წარმოშობისა და განხორციელებისთვის არ არის აუცილებელი ნაწარმოების რეგისტრაცია, სპეციალური გაფორმება ან რაიმე სხვა ფორმალობათა დაცვა. საავტორო უფლება წარმოიშობა ნაწარმოების შექმნისთანავე. ნაწარმოების რეგისტრაციის ვალდებულების არარსებობა ზოგჯერ წარმოშობს სირთულეს. თუ ნაწარმოები არსად რეგისტრირდება, როგორ უნდა დაამტკიცოს სოსომ, რომ ნაწარმოები მისი დაწერილია?

წარმოვიდგინოთ, რომ სოსოს ნაწარმოები ერთმა ადამიანმა მაინც წაიკითხა, მოეწონა, მიიღო და გამოაქვეყნა თავისი სახელით. როგორ დაამტკიცებს სოსო, რომ ნაწარმოების ავ-

ტორი ის არის? მოწმეთა ჩვენებით? მის ნაწარმოებს არავინ კითხულობს და ხელნაწერს ყველა კარგავს. მართალია, მღებავი მიხო (იგივე „კაცი კიბით“) ბევრს კითხულობს, მაგრამ ფილმში არ ჩანს, სოსოს ნაწარმოები ნაკითხული აქვს თუ არა. ამიტომ, მღებავიც ალბათ ვერ იქნება სოსოს მოწმე.

საქართველოს კანონმდებლობით, ნაწარმოებზე ავტორობის მითვისება სისხლის სამართლის დანაშაულია. თუმცა, გამოძიებისთვისაც შეიძლება რთული იყოს იმის გარკვევა, ვინ არის ნაწარმოების ნამდვილი ავტორი. ამიტომ, სოსო იქცევა საკმაოდ წინდაუხედავად, როდესაც დიდი მონდომებით არიგებს გამოუქვეყნებელი ნაწარმოების ხელნაწერებს.

„ცისფერი მთების“ დასასრულს ირკვევა, რომ სოსოს ნაწარმოების ყველა ეგზემპლარი დაიკარგა, დაწესებულების კანცელარიაში რეგისტრირებული ეგზემპლარის ჩათვლით. მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიაში ცნობილია შემთხვევები, როდესაც ნაწარმოების ხელნაწერი უკვალოდ გაქრა. მაგალითად, 1922 წელს ერნესტ ჰემინგუეის მეუღლეს დარჩა მატარებელში ჩანთა, რომელშიც იყო ჰემინგუეის რამდენიმე ნაწარმოების ხელნაწერი. დიდი ძალისხმევით მიუხედავად, ჩანთა ვეღარ იპოვეს.

სოსო საერთოდ არ ფიქრობს საკუთარი ინტერესების დაცვაზე. სოსოსგან განსხვავებით, შექსპირი და მოცარტი უფრო ფრთხილები იყვნენ. მაგალითად, შექსპირი არ აქვეყნებდა თავის ნაწარმოებებს, რადგან ეშინოდა სხვების მიერ მისი ნაწარმოების ავტორობის მითვისების. პიესის დადგმისას შექსპირი გადასცემდა თითოეულ მსახიობს მხოლოდ მის ტექსტს და არა მთლიან პიესას. თუმცა, ასეთმა მიდგომებმა შეიძლება გაართულოს ნაწარმოების ავტორის ვინაობის დადგენა. სწორედ ამის გამოა, რომ ხშირად შექსპირის პიესების ავტორობას მიაწერენ სხვა ადამიანებს.

მოცარტი ინახავდა თავისი ნაწარმოებების პარტიტურას სახლში და არავის ატანდა. პარტიტურის ასლის დამზადებაც ნებადართული იყო მხოლოდ მოცარტის სახლში, მისი მეთვალყურეობით. კონცერტის დაწყებამდე მოცარტი

ურიგებდა ორკესტრის მუსიკოსებს პარტიტურებს, შემდეგ კი აგროვებდა და მიჰქონდა სახლში.

სოსოს შეეძლო დაერიგებინა ხელნაწერები ნაწილ-ნაწილ და მოეთხოვა მათი დაბრუნება. მართალია, ფილმში სოსო ზოგჯერ ნაწილ-ნაწილ არიგებს ხელნაწერს, მაგრამ ეს ხდება ხელნაწერების დაკარგვის გამო და არა სოსოს მიერ საკუთარი ინტერესების დაცვის მიზნით.

საავტორო სამართლებრივი კუთხით „ცისფერი მთების“ საინტერესოა „გრენლანდიის“ პეიზაჟის საკითხიც. „გრენლანდიას“ განსაკუთრებული ადგილი უკავია ფილმში. შეიძლება ითქვას, რომ „გრენლანდია“ ფილმის დამოუკიდებელი „პერსონაჟია“. ფილმის სიუჟეტის ნაწილი სწორედ „გრენლანდიის“ ფონზე ვითარდება. რეზო ჭეიშვილი ასე აღწერს ნახატს: „ლაჟვარდისფერი გლექჩერი გადამხობია ცივი ოკეანის ნაპირს. გლექჩერს იქით ცისფერგადაკრული ყინულოვანი ველია. ყინულის ხორგთან თეთრი დათვი უნდა იყოს დაყუნცული.“ (რეზო ჭეიშვილი, „ცისფერი მთები.“ ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, 2014, გვ. 3).

ელდარ შენგელაია ამბობს ერთ-ერთ ინტერვიუში, რომ თავდაპირველად „ცისფერი მთების“ დაგეგმილი იყოს სხვა ნახატის გამოყენება: „დილა ფიჭვის ტყეში“ (<https://nostal.ge/2019/04/16/saidan-segaqanat-cisferi/>). ეს ნახატი შექმნეს რუსმა მხატვრებმა ივანე შიშკინმა და კონსტანტინე სავიცკიმ მე-19 საუკუნეში. თავდაპირველად ნახატზე დატანილი იყო ორივე მხატვრის ხელმოწერა. პავლე ტრეტიაკოვმა შეიძინა ნახატი თავისი კოლექციისთვის, ხოლო სავიცკის ხელმოწერა ნააშლევინა. ამის გამო ამ ნაწარმოების ავტორობას ხშირად მიაწერენ მხოლოდ ივანე შიშკინს. ნახატი თავიდანვე დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. 1913 წლიდან იგი გამოსახულია შოკოლადი „დათუნას“ შეფუთვაზე. ამ ნახატს ზოგჯერ „სამ დათვსაც“ უწოდებენ, თუმცა მასზე გამოსახულია ოთხი დათვი. სოსოს ნაწარმოების მსგავსად, ამ ნახატსაც ორი სათაური აქვს.

„ცისფერი მთების“ ავტორებმა უარი თქვეს „დილა ფიჭვის ტყეში“ გამოყენებაზე. „გრენლანდია“ კი სპეციალურად შეიქმნა ფილმისთვის.

ფილმში ბატონი ვასო აღწერს „გრენლანდიის“ პეიზაჟს, როგორც „ნაკლებად ცნობილი მხატვრის დედნის ასლს, რომელსაც არავითარი მხატვრული ღირებულება არ გააჩნია.“ საინტერესოა, რომ „გრენლანდიაზე“ გამოსახულია სამი თეთრი დათვი.

ნებისმიერ ფილმში ჩანს უამრავი ნივთი. ზოგჯერ ფილმში ჩანს საავტორო უფლებით დაცული ნაწარმოებიც, მაგალითად, ნახატი ან ქანდაკება. რამდენად სჭირდება ფილმში ნაწარმოების ჩვენებას ავტორის თანხმობა? ამ საკითხის გასარკვევად უნდა მივმართოთ აშშ-ს სასამართლო პრაქტიკას. ზოგადი წესით, თუ ნაწარმოები ნაჩვენებია ფილმში ძალიან მოკლე დროით, გამოყენება მინიმალურია. შესაბამისად, ავტორის თანხმობა საჭირო არ არის.

საკითხი რთულდება, როდესაც ნაწარმოები ხანგრძლივად ჩანს ან იგი საგანგებოდ შეცვალეს (გადაამუშავეს) ფილმისთვის. მაგალითად, 1997 წელს, კინოფილმის „ეშმაკის ადვოკატი“ (*“The Devil's Advocate”*) შექმნისას კინოკომპანია Warner Brothers-მა შეცვალა ბარელიეფური ქანდაკება *“Ex Nihilo”* („არაფრისგან“) და აჩვენა

იგი ფილმში თითქმის 20 წუთის განმავლობაში. ქანდაკების ავტორი იყო ფრედერიკ ჰარტი. ქანდაკება კი განთავსებული იყო ეროვნულ საკათედრო ტაძარში, რომელიც მდებარეობს ვაშინგტონში, კოლუმბიის ოლქში. მოქანდაკემ და ტაძარმა ერთად უჩივეს Warner Bros-ს (იხ. *Hart, et al. v. Warner Brothers, Inc. et al.*, 1:97-cv-01956 (E.D.Va, 1998)). დავა დასრულდა მხარეთა მორიგებით, რომლის შედეგად Warner Brothers-ს მოუწია ფილმში გარკვეული ცვლილებების შეტანა.

თუ ფილმში დაგეგმილია ნაწარმოების ხანგრძლივად ჩვენება, სასურველია ასეთი ნაწარმოების საგანგებოდ შექმნა ფილმისთვის. სწორედ ასე მოხდა „ცისფერი მთების“ შემთხვევაში. ასევე, შესაძლებელია ფილმში ისეთი ნაწარმოების გამოყენება, რომელზეც ამოწურულია საავტორო უფლებების მოქმედების ვადა და, შესაბამისად, ნაწარმოები წარმოადგენს საყოველთაო კუთვნილებას.

როგორც იტყოდა ბატონი ვაჟა, დირექტორი, ამ ბლოგის კომენტარები გზაში დაგვანიჭებს ან გაგვიზიარებს სოციალურ ქსელში.

ლევან ნანობაშვილი